

Тамара Марценюк,
кандидатка соціологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціології,
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»
t.martsenyuk@ukma.edu.ua
orcid.org/0000-0002-4785-5618

УСПІХИ І ВИКЛИКИ ДОСТУПУ ЖІНОК ДО СФЕРИ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У січні – травні 2025 року в межах курсу для студентства кафедри соціології Національного університету «Кієво-Могилянська академія» (НаУКМА) «Вступ до гендерних студій» було виконане дослідження «Доступ жінок до сфери кібербезпеки в Україні». Координаторка дослідження – авторка курсу Марценюк Тамара, яка залучила слухачів і слухачок до цього проекту, що здійснювався у співпраці зі спеціальністю «Кібербезпека» в НаУКМА (засновник – Трохим Бабич, заступник декана Факультету інформатики) і з ГО «Фундація жіночого лідерства та стратегічних ініціатив» (засновниця – Анастасія Островська). Це дослідження, текст якого знаходиться у процесі фіналізації, мало на меті здійснити комплексний аналіз сучасного стану гендерних відносин у сфері кібербезпеки України, з акцентом на зміни, що відбуваються внаслідок повномасштабної війни.

Кібербезпеку розглянуто як сферу освіти та ринок праці, як поєднання STEM і IT спеціальностей із сектором безпеки і оборони, що особливо актуально в Україні в часи російсько-української війни.

Дослідження складається з трьох розділів – про міжнародний досвід доступу жінок до кібербезпеки, про залучення жінок до кібербезпеки в Україні та про результати аналізу емпіричного матеріалу стосовно жінок в українській кібер-

безпеці. Воно складається з двох частин: кабінетної та польової (емпіричної). Кабінетна частина передбачала огляд наукових міжнародних і українських досліджень на відповідну тематику, законодавства стосовно кібербезпеки і питань гендерної рівності, доступної статистичної та публіцистичної інформації. Емпірична частина дослідження проведена з використанням вторинного аналізу кількісних даних (щодо вступу на спеціальність 125 «Кібербезпека» в 15 закладах вищої освіти України) і якісних соціологічних методів. Вона базується на результатах 11 глибоких інтерв'ю з жінками у сфері кібербезпеки; 14 (9 жінок і 5 чоловіків) експертних інтерв'ю з людьми, які працюють з питаннями рівних прав і можливостей у кібербезпеці; контент-аналізу 44 медійних повідомлень про жінок у кібербезпеці. Також дослідження містить набір рекомендацій щодо покращення становища жінок у кібербезпеці як ринку праці та сфері освіти для держави, компаній (роботодавців і роботодавиць), менторів і менторок, а також власне працівниць у цій сфері.

У двох найпопулярніших серед абітурієнтів і абітурієнок освітніх програмах за спеціальністю 125 «Кібербезпека» у 2024 році (Львівська політехніка і НаУКМА) частка жінок серед зарахованих в університет на цю спеціальність становить у середньому 27 %, водночас розрив між середніми конкурсними балами чоловіків і жінок незначний (менше за 4 %). Було виявлено, що бракує системних, гендерно-дезагрегованих даних та комплексних досліджень стосовно становища жінок в українському секторі кіберзахисту, особливо в умовах війни. Ця інформаційна прогалина суттєво ускладнює розробку фахової політики щодо залучення жінок у кібербезпеку та моніторинг її ефективності. Закон «Про кібербезпеку» та Стратегія кібербезпеки України є гендерно нейтральними та потребують фахової гендерно правової експертизи.

Жінки становлять лише близько 22–25 % світової робочої сили в галузі кібербезпеки, а серед керівних посад ці показники ще нижчі. Серед викликів доступу жінок до кібербезпе-

ки зазначено про подальшу актуальність гендерної сегрегації (як вертикальної, так і горизонтальної) сфер освіти і ринку праці, випадки гендерної дискримінації, гендерного розриву в оплаті праці, стереотипів і сексуальних домагань, брак уваги до цифрових загроз для жінок (таких як кібернасильство, сексторшен та онлайн-переслідування), брак ефективності щодо впроваджуваних ініціатив та реформ, зокрема на державному рівні.

Серед успіхів доступу жінок до кібербезпеки зауважено про можливість подолання «скляної стелі» (вертикальної гендерної сегрегації) серед молодших вікових груп, нові ролі моделі для жінок, поступове збільшення чисельності жінок у кібербезпеці, більша увага молодшого покоління працівників і працівниць до питань недискримінації і гендерної рівності у сфері, більша агентність жінок і небажання толерувати дискримінацію і насильство, розвиток менторських програм та тренінгів для жінок.

Виокремлено три групи чинників подолання бар'єрів для жінок у сфері кібербезпеки – на мікро- (індивідуальному), мезо- (організаційному та інституційному) та макро- (державному) рівнях.

Розглянуто приклади міжнародних (CyberFirst Girls Competition, Women4Cyber, Google Women Techmakers тощо) і українських (SheCyber Hub, Women4Cyber Ukraine, ГО «Фундація жіночого лідерства та стратегічних ініціатив») організацій та ініціатив та напрямки їхньої діяльності для подолання бар'єрів у кібербезпеці. Респондентки називали такі ролі моделі в українській кібербезпеці: керівницю Служби з питань інформаційної безпеки та кібербезпеки Апарату РНБО України Наталю Ткачук; співзасновницю та CEO Фундації жіночого лідерства та стратегічних ініціатив Анастасію Островську та співзасновницю платформи з пошуку роботи в кібербезпеці CyberPeople Ольгу Насібуліну тощо.

Медіа порушують питання недопредставленості жінок у кібербезпеці, зокрема у військовій сфері (де їхня частка

сягає лише 6 %), а також висвітлюють ініціативи з їхньої підтримки – менторські програми, квоти, освітні курси. Позитивним трендом є зростання кількості матеріалів, де жінки представлені як експертки з кібербезпеки та лідерки, що сприяє нормалізації егалітарного підходу до залучення жінок у кібербезпеку.

Основними рекомендаціями респондентів і респонденток стали: створення та впровадження програм менторства та наставництва; проведення інформаційних кампаній на всіх рівнях освіти; розвиток професійної та інклюзивної спільноти; заохочення жінок до участі у різних подіях та проектах; стипендії та гранти для студенток; підтримка жіночих рольових моделей. Створення інклюзивного та комфортного середовища у сфері кібербезпеки вимагає комплексного підходу – від змін на інституційному рівні до особистої впевненості та активності жінок.